

DIDAKTIKA RODINNÉ VÝCHOVY

Ročník:	6.
Téma hodiny:	Komunikace, komunikace v rodině a ve třídě
Časová dotace:	2 vyučovací hodiny
Pomůcky:	papírky s náměty scének, arch papíru s nadpisem Patero komunikace 6. „A/B/C“
Cíl hodiny:	Zjistit, co žáci ví o pravidlech komunikace; pomoci k uvědomění si, jak se komunikuje u nich doma; náměty ke zlepšení

I. hodina

1) Tematické uvedení (15 min.)

- Brainstorming na slovo KOMUNIKACE
- Původ slova
- Diskuze nad otázkami: Proč je komunikace v životě nezbytná? Co znamená „zoón politicon“? Odkdy začínáme komunikovat? Nejčastější dělení komunikace? Je komunikace výsadou lidí?

2) Aktivita: Scénky (15 min.)

Čtyři dobrovolníci si vylosují ve dvojicích papírky s náměty situací v rodině a po krátké přípravě sehraji před třídou. Mohou předvádět buď komunikaci, která by se odehrávala u nich doma nebo která je podle nich nejlepší.

Náměty: A) Syn chce k 6. narozeninám psa a tatínek mu to nechce dovolit.
                  B) Dcera si neuklidila v pokoji a neudělala úkoly – maminka se zlobí.

3) Komunikace v rodině (15 min.)

Diskuze: Co komunikaci v rodině prospívá, co jí škodí? Jaké je nejčastější téma, o kterém se doma bavíte? Jak se Ti líbí komunikace u vás doma? Je komunikace mezi všemi členy stejná, a proč? Co by pomohlo komunikaci doma zlepšit-konkrétní návrhy? Co musí rodiče a děti dodržovat, aby se cítili při komunikaci dobře?

II. hodina

1) Aktivita: Hra „Na drbny“ (10 min.)

Dva dobrovolníci si zvolí jakékoliv téma, o němž si myslí, že jsou v něm dobří a hodně o něm ví. Pak si stoupnou proti sobě před třídu a na povel začnou oba naráz mluvit o svém tématu. Musí se na sebe dívat a mluvit nahlas, nesmí se zadržovat nebo přerušovat svou řeč. Koho první splete mluvení druhého, prohrává.

2) Rozebírání předešlé aktivity a diskuze o pravidlech komunikace (15 min.)

Byla to komunikace, proč? Jaká jsou obecná pravidla komunikace? (Žáci si píší do sešitu): Např. Dívat se do očí. Naslouchat. Nepoužívat nevhodná slova. Nezesměšňovat druhého. Snažit se o dobrý výsledek, kompromis. Dodržovat osobní zónu druhého. Vždy zdravit a oslovovat. . . .

3) Vytváření „Třídního patera pravidel komunikace“ (20 min.)

Žáci se rozdělí na dvě skupiny a domluví se na pěti pravidlech, které by na archu chtěli mít. Poté se musí domluvit obě skupiny dohromady a z deseti vybrat pouze pět tak, aby většina souhlasila. Z každé skupiny je zvolen jeden člen a ten píše na arch, který později vyvěsíme na nástěnku. Žáci se na něj mohou podepsat. Dbáme na dodržování dohodnutých pravidel.

DIDAKTIKA RODINNÉ VÝCHOVY

Ročník:	7.
Téma hodiny:	Co je to „Syndrom CAN“ ?
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Pomůcky:	Výtisk Úmluvy o právech dítěte, Listiny základních práv a svobod
Cíl hodiny:	Předat žákům základní informace o nebezpečí ve formě násilí a podpořit jejich odvalu o těchto věcech nemlčet.

---

1) Úkol z minulé hodiny (20 min.)

Žáci byli rozděleni do dvou skupin. Jedna skupina si měla přinést články z novin či internetu nebo zprávy o týrání, druhá skupina nějaké dokumenty o pomoci – tzv. Příběhy s dobrým koncem.

Žáci postupně představují, co si přichystali a mluví o tom, co si o dané zprávě myslí. Při motivaci dbáme na to, aby se v příbězích nevyskytovala až zbytečná brutalita, ale byla ukázána realita.

2) Diskuze (20 min.)

Jaké jsou nejčastější faktory vedoucí k týrání? Souvisí to nějak s pojmem „krize rodiny“ ? Jaké hodnoty jsou uznávány v dnešních rodinách? Jaké znáte příklady těchto forem násilí (slovní, tělesné, psychické, sociální, sexuální, ekonomické)? Co je to „Syndrom CAN“ ?

3) Informace, kde mohou oběti násilí i veřejnost hledat pomoc (10 min.)

Učitel napíše ve spolupráci s žáky na tabuli internetové adresy organizací –center pomoci, které si žáci opíší.

- Pomoc týraným dětem
- Pomoc týraným seniorům
- Pomoc osamělým matkám
- Pomoc pro těhotné dívky v krizové situaci
- Pomoc pro ženy – oběti domácího násilí

DIDAKTIKA RODINNÉ VÝCHOVY

Ročník:	8.
Téma hodiny:	Rodinná teritorialita
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Pomůcky:	Pracovní list se základními inf. o teritorialitě k vlepění do sešitu
Cíl hodiny:	Přivést žáky k zamyšlení se nad místem, kde žijí; informovat o sociálně-psychologickém kontextu bydlení.

Úkol z minulé hodiny

Žáci si měli nachystat jednoduchý půdorys vlastního bytu či obytného patra domu.

1) Diskuze (25 min.)

V jakém typu bydlení žiješ? Kdo všechno tam bydlí? Jaké vidíš dvě výhody a dvě nevýhody?

Žáci postupně představují a krátce hovoří o svém bydlení.

2) Práce s pracovním listem (20 min.)

Rozebíráme se žáky věty z textu, které jsou napsány kurzívou.

Co si o těchto větách myslíš? Souhlasíš s nimi? Jak jsou asi myšleny?

Pracovní list k Rodinné teritorialitě

Rodina považuje svůj byt, či dům za svoje území. Každý člověk má v bytě svoje území a brání svoje teritorium. Také si své teritorium „značkuje“. V bytě se dají rozlišit části veřejnější a soukromější. Veřejnější jsou obvykle ty části co jsou blíže vchodu.

Struktura vnitřních vztahů rodiny se doráží i ve vnitřním členění bytu. Bariéry mezi generacemi i mezi jednotlivými osobami mají jednak hmotnou reprezentaci, jednak k nim náleží pravidla, podle nichž jsou regulovány vstupy do místností, a jejich užívání.

Každý člověk potřebuje soukromí a ochranu domova. Každý jej také aktivně utváří vztahy s nejbližšími lidmi i symbolickými předměty, které vyjadřují jeho vlastní identitu.

Konečně doma. Po dlouhém dni plném starostí si můžeme ve známém a blízkém prostředí odpočinout. Používáme důvěrně známé věci a setkáváme se s blízkými lidmi. Toto místo má v sobě zvláštní osobitou atmosféru, kterou nenajdeme nikde jinde. Poskytuje nám soukromí, pomáhá nám oddělit se od cizího světa venku, odráží ve svém uspořádání naše nitro. *Domov je psychologicky nabité místo.* Protože je nám ale tak blízké, příliš o jeho jednotlivých psychologických aspektech neuvažujeme. Prožíváme je.

Každý si hlídá své teritorium

Domov vytváří prostor, který člověk přirozeně potřebuje k tomu, aby se mohl cítit bezpečně. Poskytuje mu pocit ochrany a snižuje stres z pobytu v cizím prostředí, omezuje příliv podnětů, a brání tak člověka před zahlcením podněty zvenčí. V neposlední řadě umožňuje teritorium domova komunikaci s blízkými lidmi a vytváří pocit intimity. „Teritorialita“ u člověka doplňuje kooperativně-dominanční a rodinné vztahy, a to ve dvou oblastech. Jednak se jedná o teritorialitu „mezikmenovou“ a jednak o teritorialitu rodiny, kde jde o určitá výlučná práva vstupu do bezprostředního domova, obydlí v úzkém slova smyslu,“ říká etolog Marek Špinko. „Tato ochrana obydlí se u člověka vyvinula, protože základem sociálního uspořádání byla plus minus monogamní rodina. Teritoriální ochrana obydlí jako soukromí rodiny je podle mého prvotní. Jde o ochranu vztahů a bezprostřední obydlí je hájeno proto, aby tyto vztahy nebyly zvenku ohrožovány. Podoba, síla a závaznost pravidel ochrany domova se nepochybně mezi lidskými kulturami velmi liší, ale základ je stejný, alespoň pokud se týká bezprostředního obydlí.“

Teritoriální chování směřuje k dosažení žádoucího stupně intimity a pomáhá vytvořit bezpečné prostředí. V lidském chování se proto vytvořila celá řada takzvaných přibližovacích rituálů, jako je zdravení, zvonění nebo klepání, kdy obyvatelům bytu ohlašujeme, že se chystáme překročit hranice jejich teritoria. I přesto ale jako návštěvníci vcházíme pouze tam, kam nás obyvatelé pustí, tedy do těch částí obydlí, která jsou vyhrazena společenskému styku a v nichž je důraz na soukromí nižší. Naopak místnosti s vysloveně soukromým charakterem, jako je ložnice, bývají od zbytku bytu odděleny a nezřídka jsou umístěny do nejméně přístupných částí bytu. Nejvyšší stupeň ochrany intimity pak u této místnosti vyjadřují velmi přiléhavě obvykle zavřené dveře.

Pojetí domova jako místa, kde se člověk cítí v bezpečí, se začíná objevovat už od osmého měsíce života dítěte. „Od této doby vnímá totiž všechno neznámé jako nebezpečné. A protože úzkostnost, čili pohotovost vnímat svět jako nebezpečný, je i v dětské populaci rozložena podle Gaussovy křivky, existují děti, které v cizím prostředí například nedokáží usnout, i když jsou třeba jejich blízcí s nimi. Tyto děti dávají jasně najevo, že nejsou „doma“,“ říká psycholog Zdeněk Matějček.

Podle Altmanovy typologie patří domov k primárním teritoriím, podobně jako vlastní kancelář nebo pracovna. I u těchto teritorií se setkáváme podobně jako u zvířat se spojením dominance a společenské hierarchie. Dominantnější jedinci, kteří jsou výše na společenském žebříčku, obývají větší a lepší teritorium.

Na rozdíl od zvířat má ale lidské teritoriální chování důležité specifické prvky. „*Lidé mají rádi domov v polootevřené krajině.* Tahle náklonnost se zřejmě u člověka vyvinula v době, kdy žil v polootevřené africké savaně,“ říká Marek Špinka. „Nejlepším místem pro odpočinek i obydlí bylo stanoviště, odkud bylo vidět do okolí, ale zároveň nějaký ten strom a keř chránil před počasím. Většina druhů zvířat to své „pěkné“ prostředí jen vyhledává, zatímco člověk si je i dotváří. Například umístování donesených přírodnin či artefaktů do obydlí má mnohem méně analogií u jiných druhů zvířat a potřeba vybavovat svůj domov předměty se symbolickým obsahem zřejmě u žádného jiného druhu než u člověka neexistuje.“

Teritorium každého člověka má velmi osobní příchuť. Vyjadřuje jeho self-image i jeho self-identitu. Pro některé lidi je svázanost vlastní identity s domovem tak důležitá, že jej jen s obtížemi opouštějí, neradi cestují a potřebují se brzy vrátit domů právě proto, aby se znovu dotkli toho, kdo jsou. Jiní lidé potřebují, aby měl jejich příbytek velmi osobní charakter, podobně jako například při výběru oblečení, kdy někteří lidé, zvláště ženy, velmi dbají na osobní vazbu k oblečení i ke šperkům, které nosí.

Jazyk osobních věcí

Řada lidí tráví mnoho hodin svého osobního a pracovního života v určitých prostorách, jimž vtiskují svou vlastní tvář. Vybírají různé dekorace, barvy, motivy odpovídající jejich estetickému cítění. Aby mohli takový prostor vnímat jako svůj vlastní, vybírají takové věci, které je symbolizují a posilují jejich vlastní sebeobraz. Kromě toho dávají obyvatelé najevo i ostatním návštěvníkům, kdo jsou a jak by chtěli být ostatními vnímáni. Věcmi, které slouží jako komunikační symboly, dávají okolí najevo své postoje a hodnoty. Mohou to být jak autentické postoje, které člověk skutečně zastává, tak také fingované postoje, kdy se snaží představit se druhým v určitém světle.

O člověku se můžeme hodně dozvědět pozorováním místa, v němž přebývá. Prostředí, které kolem sebe člověk vytváří, je plné informací o osobnosti jeho obyvatele, o jeho hodnotách a o jeho životním stylu. Interakcionistické sociálně psychologické teorie tvrdí, že si člověk vybírá a vytváří své sociální prostředí, aby mohl uplatnit a posílit své osobní dispozice, zvyky i obraz o sobě.

Jazyk osobních věcí, uspořádání interiéru a ozdob v bytě dokáže být také velmi dobrým komunikačním prostředkem. „Naučil jsem se, že osobní věci mohou vyjadřovat nitro člověka,“ říká americký psycholog Rochberg-Halton. „Vytváříme prostředí, které vzniká rozšířením našeho já, které říká, kdo jsme a slouží nám jako vzor pro to, kým bychom chtěli být.“ Bez svých osobních věcí se cítíme dezorientovaní. Každý člověk potřebuje byt i jen

minimum věcí, které náležejí k jeho identitě. Jeden z prvních činů papeže Jana Pavla I. po jeho zvolení byl ten, že poslal do Benátek pro svou vlastní postel. „Nespal rád v cizích postelích,“ vypráví jeden z jeho přátel. Postel ale dorazila těsně po jeho náhlé smrti.

Při výběru věcí, které využíváme, podléháme ale určitým kulturním a gender stereotypům. Muži a ženy si všímají odlišných věcí, anebo používají stejné věci k odlišným účelům. Podle výzkumu prováděného chicagskou univerzitou muži a děti do svého pojetí domova rádi a často zakomponovávají různé nástroje a hračky, ženy a prarodiče se starají o estetické prvky a věci připomínající rodinu. Pro dospělé je i kus nábytku symbolem životní historie a vzpomínek, nebo symbol sebe sama či rodiny. Hudební soupravy jsou důležité pro dospívající, protože umožňují díky hudbě prožívat a ventilovat emoce, což je v adolescenci důležité i proto, že v tomto období prožívá člověk své měnící se emoce silněji než kdykoli jindy v životě.

O televizi se zajímají více muži než ženy, více děti než prarodiče a více prarodiče než rodiče. Květiny mají největší význam pro ženy a pro příslušníky nižší střední třídy, vyjadřují hodnoty života a ochrany přírody. Podobně i vše, co je spojené se stravováním a s pitím, je důležité zejména pro ženy. Není divu, v mnoha kulturách bylo veškeré nádobí právoplatným jménem žen v domě.

Uspořádání domova se mění v naší kultuře i s časem. Dřívější rozdělení místností na formálněji uspořádaný obývací pokoj a méně formálně uspořádanou ložnici a dětský pokoj vystřídal pojetí interiéru, v němž namísto většího počtu malých místností vznikla jedna velká místnost, populární jsou velké obývací pokoje spojené s kuchyní. Tento trend umožňuje lepší kontakt mezi rodiči a dětmi, kdy v jedné místnosti mohou pracovat rodiče a zároveň si hrát děti. V mnohých projektech nově stavěných domů je tato „Big Room“ umístěná v přízemí, v takzvané „denní části“ domu, zatímco v patře jsou ostatní místnosti tvořící takzvanou „noční část“ domu. Novými prvky v uspořádání bytu je i nové označení některých místností, jako je například domácí pracovna. V mnoha bytech se vytvářejí speciální koutky pro specifické činnosti obyvatel bytu, jako je pití čaje, poslouchání hudby nebo četbu.

Domov je tam, kde vás mají rádi

Domov ovšem není jen soukromé teritorium, s nímž se obyvatelé identifikují a jemuž vtiskují svou tvář. Jeho kvalita je spojena se vztahy k nejbližším lidem. V mnoha případech může člověk prožívat domov i v omezeném prostoru, pokud má dostatečně silné vazby k těm, kdo s ním společný domov sdílejí. „Nejdůležitějším činitelem „domova“ jsou pro dítě nepochybně „jeho lidé“ – ne nutně rodiče, nebo lépe řečeno, ne jenom rodiče. Jsou to ti, k nimž má důvěru a v jejich blízkosti se cítí v bezpečí,“ říká Zdeněk Matějček. „Přibližně ve dvou letech do pojmu domova vstupuje větší okruh lidí a širší vnější prostředí – dům, zahrada, dvorek, kus ulice, kudy pravidelně chodíme a podobně. Jestliže tedy dítě například klidně u babičky usne a klidně se probouzí, necht' to babička vezme jako projev jeho nejvyšší důvěry. Byla pojata do jeho představy domova.“

Ne vždy má dítě rodinu, která mu pocit domova zajišťuje. Přesto se zpravidla právě děti dokáží lépe přizpůsobit novému prostředí než dospělí. V náhradní rodinné péči přijímají děti v kojeneckém a batolecím věku nový domov zpravidla bez větších problémů. Ještě v předškolním věku se mnohdy až obdivuhodně rychle přizpůsobí zvyklostem a řádu nového prostředí. „Podstatné je, aby přijalo své nové lidi – to ostatní je přídavek navrch. Prostě hned je tu „jako doma“,“ říká Zdeněk Matějček. „Problémy, a to zvláště s jedním typem

deprivovaných dětí, přicházejí však později, kdy se ukazuje, že takovéto rychlé a bezproblémové přijetí nového domova může být jen povrchní a že teprve časem a po různých výkyvech a zvratech nabude patřičné hloubky a trvalosti.“

Relativně dobře nové prostředí přijímaly i děti ve středním školním věku, tj. přibližně od 9 let výš. Poměrně nejhůře jsou na tom děti v mladším školním věku, tedy přibližně od 6 do 8 let. Jejich přizpůsobení už není tak spontánní jako u předškoláků a ještě ne „rozumové“ jako u dětí starších. „U těchto dětí jsme se také nejčastěji setkávali s „přizpůsobením provokací“,“ říká Zdeněk Matějček. „Druhé děti jsou jim ještě konkurencí v přízni nové matky, přičemž o této její přízni se ujišťují (víceméně ji testují) tím, že zlobí, trucují, provádějí nejrůznější nepředložené kousky – což ze strany matky vyžaduje vskutku svatou trpělivost. Ale i tak zpravidla nakonec všechno dobře dopadne. Je mnohdy až překvapivé, jak tyto rodiny kdysi složené z nepravých sourozenců drží pohromadě i v dospělosti. Mám zato, že vědomí jednoho společného domova v době dětství tu hraje podstatnou roli,“ uzavírá.

DIDAKTIKA RODINNÉ VÝCHOVY

Ročník:	9.
Téma hodiny:	Lidé s tělesným postižením
Časová dotace:	1 vyučovací hodina
Pomůcky:	Seznamy otázek k jednotlivým druhům postižení
Cíl hodiny:	Nechat žáky proniknout více do problematiky zdravotního postižení.

---

1) Úvodní motivace (5 min.)

Žáci jsou rozděleni do čtyř skupin, v nichž si vylosují jedno z následujících témat: Lidé se sluchovým postižením. Lidé se zrakovým postižením. Lidé s postižením řeči. Lidé s postižením pohybového ústrojí.

2) Práce ve skupinách (15 min.)

Žáci se v rámci své skupiny snaží přijít na co nejvíce odpovědí ze seznamu otázek:

- Jak se toto postižení dělí (jaké typy, stupně) ?
- Jak se nazývá věda zabývající se tímto postižením?
- Vypište co nejvíce pomůcek pro lidi s postižením ...
- Jaká jsou pravidla integrace pro žáky s tímto postižením – konkrétní příklady ?
- Co mohou tito lidé považovat za největší problém?
- Názvy organizací pomáhající lidem s tímto postižením?
- Jaké znáte příčiny (etiologii) tohoto postižení?
- Jakých největších chyb se dopouští veřejnost k těmto lidem?

3) Prezentace (25 min.)

Jednotlivé skupiny prezentují před třídou své odpovědi. Každý ze skupiny má na starost jednu otázku, žáci se střídají. Chybějící informace doplňují ostatní žáci s pomocí učitele.

4) Úkol na příští hodinu

Každá skupina zpracuje pro ostatní list papíru s kompletními informacemi o daném postižení.

